

Қазақстанның зейнетақы жүйесін MCGPI жаһандық зейнетақы индексінің құрамына енгізуге қатысты анықтама

Мемлекет басшысы 02.09.2019 жылғы және 01.09.2022 жылғы Қазақстан халқына жолдауы аясында Үкіметке ҚР Ұлттық Банкімен бірлесе отырып зейнетақы жүйесінің тиімділігін арттыру бойынша жұмыс жүргізуді тапсырды.

Аталған тапсырмаларды орындау үшін, сондай-ақ Қазақстан Республикасының зейнетақы жүйесін 2030 жылға дейін одан әрі жаңғырту тұжырымдамасын (*Қазақстан Республикасы Президентінің 2014 жылғы 18 маусымдағы № 841 Жарлығымен бекітілген*) іске асыру мақсатында Қазақстанның зейнетақы жүйесінің ағымдағы жай-күйіне, оның күшті және әлсіз жақтарын объективті тәуелсіз бағалау жүргізу, сондай-ақ оны одан әрі дамыту жөнінде сараптамалық ұсынымдар алу қажет. Зейнетақы жүйесінің жаһандық зейнетақы индексіне кіруі зейнетақы жүйесін басқа елдермен салыстырғанда жан-жақты талдауға, оның ағымдағы жай-күйіне баға беруге және демографиялық, экономикалық, әлеуметтік трендтер мен үздік халықаралық тәжірибені ескере отырып, дамудың перспективалық бағыттарын айқындауға мүмкіндік беретін тиімді құрал болып табылады.

Жоғарыда баяндалғандар есебімен 2023 жылы Қазақстанның зейнетақы жүйесі алғаш рет CFA институты мен Mercer Consulting халықаралық кәсіби консалтинг компаниясының (Австралия) бірлескен зерттеу жобасы болып табылатын халықаралық рейтинг - Mercer CFA институтының жаһандық зейнетақы индексіне (бұдан әрі - Индекс) енді. Командасында халықаралық сарапшылары бар MCGPI жаһандық зерттеудің бас авторы Mercer Consulting аға серіктесі мен аға актуарийі д-р Дэвид Нокс. Д-р Нокс австралиялық штаттар Тасмания және Батыс Австралияның мемлекеттік зейнетақы жоспарларының актуарийі және зерттеулердің ұлттық жетекшісі, Виктория мен Тасмания штаттарының үкіметі жанындағы актуарийі болып табылады.

Сараптау және жан-жақты бағалау нәтижелері бойынша Қазақстанның зейнетақы жүйесі осы рейтингіде 20 орынға ие болды. Зейнетақы жүйелерін кешенді зерттеуді құрайтын жыл сайынғы жаһандық зейнетақы рейтингіне әлем халқының 64%-ы мекен ететін әлемнің 47 елі кірді.

Mercer жаһандық зейнетақы индексі 50 түрлі критерийлерді қамтитын «лайықтылық», «тұрақтылық» және «тұтастық» үш суб-индекске біріктірілген алдыңғы қатарлы елдердің зейнетақы жүйелерінің ондаған көрсеткіштерін сараптайды. MCGPI рейтингі 2009 жылдан бастап жарияланып келеді, 2023 жылы рейтингіге енгізілген Қазақстан 64,9 балл жинады және «С+» бағасын алды, бағалары бірдей Гонконг, АҚШ, БАӘ, Колумбия, Франция, Испания, Хорватия елдерін балдар саны бойынша басып озды. Есепке сәйкес осы елдердің зейнетақы жүйелерінің ұзақ мерзімді тұрақтылық пен тиімділікке қол жеткізу үшін жоюға ұсынылатын күшті жақтары/қасиеттері де, кейбір кемшіліктері де бар.

MCGPI зерттеуінде әлемдік зейнетақы жүйелерінің кең ауқымы мен алуан түрлілігі ерекше аталады, бұл тіпті ең жақсы зейнетақы жүйелерінің де кемшіліктері мен жақсарту керек тұстары бар екенін көрсетеді. Әрбір зейнетақы жүйесінің өзіндік ерекшеліктері мен бірегей сипаттамалары болса да, зерттеу нәтижелері бойынша авторлар кез келген ел үшін пайдалы болуы мүмкін жаһандық жорамалдар бойынша әмбебап ұсыныстарды тұжырымдады.

Mercer CFA институты әлем елдерінің зейнетақы жүйелері үшін келесідей ұсынымдарды ұсынды:

- Көптеген адамдар зейнетақы жарналарын міндетті төлеу элементінсіз немесе «автоматты тіркеу» тетігінсіз зейнеткерлікке ешқашан жинай алмайтынын мойындай отырып, жалдамалы қызметкерлерді (жұмыспен қамтудың жаңа нысандарының қызметкерлерін қоса алғанда) және өзін-өзі жұмыспен қамтыған адамдарды жеке зейнетақы жүйесімен қамтуды ұлғайту

- Қазіргі уақытта да, болашақта да денсаулыққа түзетілген өмір сүру ұзақтығының ұлғаюын ескере отырып, мемлекеттік зейнетақы жасын және/немесе зейнетке шығу жасын арттыру, осылайша мемлекет қаржыландыратын зейнетақы төлемдеріне шығындарды азайту
- Егде жастағы адамдардың жұмыс күшіне көбірек қатысуына ықпал етеді, бұл зейнетке шыққан кезде қолжетімді жинақты арттырады және зейнеттегі өмір сүру кезеңінің жалғасуын шектейді
- Көптеген қызметкерлердің үміттерін түзете отырып, мемлекеттік зейнетақыға болашақ тәуелділікті азайту мақсатында зейнетақы жүйесі шеңберінде де, одан тыс жерлерде де жеке жинақтардың жоғары деңгейлерін көтермелеу
- Гендерлік зейнетақы алшақтығын және көптеген зейнетақы жүйелеріндегі әртүрлі аз топтардың алшақтығын азайту шараларын енгізу
- зейнетақы жинақтарының мерзімінен бұрын кетуін азайту, осылайша жинақталған қаражаттың сақталуына кепілдік беру, көбінесе зейнетақы табысын қамтамасыз ету үшін қолданылатын тиісті салықтық қолдау арқылы
- Жеке зейнетақы жоспарларын басқаруды жақсарту және жоспарға қатысушылардың сенімін арттыру үшін ашықтықты енгізу

Сонымен қатар, әрбір зейнетақы жүйесі жеке талданғанын ескере отырып, Mercer CFA институты **қазақстандық зейнетақы жүйесін** одан әрі жетілдіру үшін мынадай ұсынымдар берді:

- ең кедей қарттарды/зейнеткерлерді қолдаудың ең төменгі деңгейін арттыру
- үй шаруашылығындағыларды зейнетақы жинақтарының деңгейін көтеруге ынталандыру
- зейнетақы жинақтарына қолжетімділікті шектеу жолымен жинақтардың мерзімінен бұрын алынуын қысқарту
- өмір сүру ұзақтығы ұлғайған сайын егде жастағы адамдардың жұмыс күшіне қатысу деңгейінің артуы
- зейнетақы жүйесіне қатысушылардың жылдық үзінді көшірмелерінде болжамды зейнетақы төлемдерін көрсету бойынша талаптарды енгізу

Нәтижелер көрсетіп отырғандай, MCGPI индексіндегі Қазақстанның зейнетақы жүйесінің қорытынды бағасы суб-индекстік бағалардың үлес салмағы бойынша өлшенген нәтижелерін жинақтау жолымен алынған 64,9 балды құрады:

- **«лайықтылық» суб-индексі бойынша 46,9 балл**, зейнетақы жүйесімен қамтамасыз етілетін табыстың базалық (немесе қауіпсіз) деңгейін, сондай-ақ орташа жалақының 50%-дан 150%-ға дейінгі диапазондағы табыс деңгейінің таза алмастыру коэффициентін ескереді. Зейнетақыны есептеу мен төлеуге байланысты алты аспект назарға алынады. «Лайықтылық» жалпы балдың 40%-н құрайды: Қазақстан, мысалы, Малайзия, Оңтүстік Африка және Түркиядан озып кетті. Айта кету керек, Қазақстанда ерікті зейнетақы жарналары мен инвестициялық табыс үшін салықтық жеңілдіктердің болуы, жұмыстан босатылған жағдайда салымшылардың зейнетақы жинақтарына құқықтарының сақталуы, инфляцияны ескере отырып және зейнетақы активтерін инвестициялау арқылы олардың ағымдағы құнының сақталуы және т.б. критерийлері бойынша мықты ұстанымдар бар, алайда ең төменгі базалық зейнетақының мөлшері, базалық зейнетақыны индексстеу және индексстеудің жүйелілігі, халықтың жинақ деңгейі (оның ішінде зейнетақы), халықтың берешегі, зейнетақы жинақтарын өсіп келе жатқан активтерге инвестициялау мүмкіндігі және т.б. критерийлер бойынша нығайту қажет ұстанымы өте осал;

- **«тұрақтылық» суб-индексі бойынша 74,8 балл**, қолданыстағы зейнетақы жүйесінің ұзақ мерзімді тұрақтылығын ескере отырып (үлес салмағының 35%-ы: Қазақстан индексі Сингапурдан, Германиядан, АҚШ-тан және басқа да көптеген елдерден жоғары).

Қазақстанның халықты зейнетақы жүйесімен қамту критерийлері мен демографиялық көрсеткіштері (өмір сүру ұзақтығы) бойынша мықты ұстанымдары бар. Егде жастағы қызметкерлердің еңбек қызметін жалғастыра отырып, өздерінің зейнетақы жинақтарын алу мүмкіндігі оң бағаланады. Жақсарту үшін әлеуеті бар позицияларға азаматтардың жинақ деңгейін арттыру, оның ішінде үлкен зейнетақы жинақтарын қалыптастыру, 55 жастан асқан адамдар арасында халықты жұмыспен қамту деңгейін арттыру, зейнетақы жарналарының мөлшерлемелерін арттыру және т.б. жатады.

- «**тұтастық» суб-индексі бойынша 80,0 балл**, әдетте жеке секторда қолданылатын жинақтаушы жоспарларға акцент жасай отырып, зейнетақы жүйесінің инфрақұрылымдық тұтастығын ескереді (үлес салмақтың 25%-ы: мысалы, Швеция, Швейцария, Қытай және т.б. артта қалды). Қазақстанның зейнетақы қорларын реттеу, қадағалау және басқару деңгейі, жүйеге қатысушыларды бірқатар тәуекелдерден қорғау және коммуникациялар деңгейі бойынша мықты ұстанымдары бар.

Осылайша, тұрақтылық (жалпы рейтингіде 7-орын) және тұтастық (14-орын) суб-индекстері барынша жоғары бағаланған. Қазақстанның зейнетақы жүйесіндегі лайықтылық суб-индексі (47 орын арасынан 38-орын) әлсіз позиция ретінде белгіленді.

Осы индикаторлар бойынша зейнетақы жүйелеріне толық және объективті бағалау жүргізу үшін ЭЫДҰ, Дүниежүзілік банк, Халықаралық еңбек ұйымы, Economist Group зерттеу және талдау бөлімшесі және т.б. деректерін қамтитын ашық халықаралық көздерден алынған мәліметтер пайдаланылғанын атап өтеміз.

Жарияланған жыл сайынғы жаһандық зейнетақы индексінде 2023 жылы әлемдегі зейнетақы жүйелерінің көпшілігі халықтың қартаюына, мемлекеттік қарыздың өсуіне және инфляцияның жоғары деңгейіне байланысты күйзеліске ұшырағаны аталған. Бұл проблемалар барлық дерлік зейнетақы жүйелеріне әсер етті, ал қарт адамдар зейнетке шыққаннан кейін де өздерінің күтіміне қамқорлық жасауы керек. «Біз енді тек әлеуметтік қамтамасыз етуге немесе мемлекеттік зейнетақыға үміт арта алмаймыз», - деп мәлімдеді есептің авторларының бірі есеп авторы және аға серіктес Мерсер Дэвид Нокс (Мельбурн, Австралия).

Сондай-ақ, 2023 жылғы рейтингіде алдыңғы рейтингілерде болмаған ерекшеліктер бар екенін атап өтеміз. Атап айтқанда, бұл жасанды интеллекттің әлемдік зейнетақы жүйелеріне әсеріне қатысты. Сонымен, зерттеушілердің пікірінше, жасанды интеллект зейнетақы жүйелерін, ең алдымен жинақтаушы жүйелерді өзгертіп, жақсартатын шексіз әлеуетке ие.

Елдердің рейтингі және критерийлер бойынша бөлінген әрбір суб-индексті егжей-тегжейлі талдау **қосымшада** берілген.

Рейтинг	Ел	Индекстің жалпы мәні 2023 жыл	Суб-индекстер 2023 жыл			Бағалау 2023
			Лайықтылық	Тұрақтылық	Тұтастық	
1	Нидерланды	85,0	85,6	82,4	87,7	A
2	Исландия	83,5	85,5	83,8	80,0	
3	Дания	81,3	82,5	82,5	77,8	
4	Израиль	80,8	77,0	82,7	84,4	
5	Австралия	77,3	70,7	78,4	86,1	B+
6	Финляндия	76,6	77,4	65,6	90,9	
7	Сингапур	76,3	79,8	71,6	77,0	
8	Норвегия	74,4	79,4	59,1	87,8	B
9	Швеция	74,0	72,1	75,6	75,0	
10	Ұлыбритания	73,0	77,3	62,7	80,6	
11	Швейцария	72,0	69,6	70,6	77,9	
12	Канада	70,2	71,1	64,5	76,7	
13	Ирландия	70,2	77,1	54,4	81,1	
14	Чили	69,9	60,0	71,3	84,0	
15	Уругвай	68,9	84,0	46,2	76,5	
16	Бельгия	68,6	82,0	39,4	88,2	
17	Жаңа Зеландия	68,3	65,6	64,3	78,3	
18	Португалия	67,4	86,7	32,0	85,9	
19	Германия	66,8	79,8	45,3	76,3	
20	Қазақстан	64,9	46,9	74,8	80,0	C+
21	Гонконг	64,0	51,9	61,1	87,6	
22	АҚШ	63,0	66,7	61,1	59,5	
23	БАӘ	62,5	72,2	45,4	70,8	
24	Колумбия	61,9	62,9	55,4	69,3	
25	Франция	61,7	84,5	40,9	54,4	
26	Испания	61,6	79,7	28,5	79,2	
27	Хорватия	60,3	57,1	56,0	71,4	
28	Сауд Арабиясы	59,5	61,5	54,9	62,9	C
29	Польша	57,6	59,8	45,4	71,2	
30	Италия	56,3	72,7	23,7	75,9	
31	Жапония	56,3	59,2	46,5	65,6	
32	Малайзия	56,0	44,3	56,1	74,6	
33	Бразилия	55,7	70,4	28,5	70,1	
34	Перу	55,5	55,0	50,4	63,5	
35	Қытай	55,3	64,2	39,0	63,7	
36	Мексика	55,1	63,5	58,4	37,0	
37	Ботсвана	54,5	39,8	52,8	80,6	
38	ОАР	54,0	44,2	49,1	76,6	
39	Тайвань	53,6	47,6	52,9	64,1	
40	Австрия	52,5	66,8	22,6	71,6	
41	Индонезия	51,8	41,6	50,6	69,8	
42	Оңтүстік Корей	51,2	39,0	52,7	68,5	
43	Таиланд	46,4	45,4	42,2	53,9	D
44	Түркия	46,3	46,5	31,1	67,3	
45	Үндістан	45,9	41,9	43,0	56,5	
46	Филиппины	45,2	41,8	63,2	25,7	
47	Аргентина	42,3	56,3	29,5	37,8	
Орташа мән		62,9	64,8	54,2	71,9	

Лайықтылық суб-индексі

зейнетақы жүйесімен қамтамасыз етілетін табыстың базалық (немесе қауіпсіз) деңгейін, сондай-ақ орташа жалақының 50%-дан 150%-ға дейінгі диапазондағы табыс деңгейінің таза алмастыру коэффициентін ескереді.

Зейнетақы жүйесінің ерекшеліктері лайықты зейнетақы беру үшін өте маңызды (яғни ЗЖ екінші және үшінші деңгейлері).

Жалпы сипаттама беретін және лайықты зейнетақы алу ықтималдығын арттыратын алты аспект ерекшеленеді:

Салықтық қолдау

Жинақтаушы зейнетақы жүйесіне ерікті жарналарға салынатын салық жүйесі банктердегі ұқсас жинақтарға қарағанда қолайлы ма?

Зейнетақы жүйелері алған инвестициялық табыс зейнеткерлікке дейінгі және / немесе зейнетақыдан кейінгі кезеңдерде салықтан босатыла ма?

Бірінші сұрақ үкіметтің орташа табысы бар адамдарды зейнетақы жинақтарына ынталандыру үшін қандай да бір ынталандыруды қамтамасыз ете ме, жоқ па, соны бағалайды. Зейнетақыға салық салу режимі бүкіл әлемде әр түрлі, сондықтан бұл мәселе жеңілдіктің құнын емес, ынталандырудың болуын бағалайды. Екінші сұрақ инвестициялардың кірістілік деңгейі, әсіресе DC жоспарлары үшін өте маңызды екенін мойындайды. Инвестициялық табыс салығы күрделі пайыздарды есептеудің әсерін азайтады, сондықтан болашақ пайданың лайықтылығын төмендетеді.

Зейнетақы төлемдерінің дизайны

Аннуитет немесе зейнетақы төлемдері ретінде зейнетақының бір бөлігін немесе барлығын кесте бойынша алу қажет пе? Егер болса, онда біржолғы төлемдер қолжетімді ме? Паушалды төлемдерге негізделген жүйелерде зейнетақы ағындары (төлемдер) түрінде жинақтарды пайдалануды қолдайтын қандай да бір ынталандыру немесе қағидалар бар ма? Көптеген жүйелер өмір бойы аннуитет береді, ал басқалары міндетті түрде кіріс ағынына айналмайтын біржолғы зейнетақы төлемдерін ұсынады.

Икемді гибридті тетік көптеген зейнеткерлер үшін ең үздік нәтиже беретін тетік болуы мүмкін.

Сақтау

Зейнетақыға қол жетімділіктің ерте жасы бар ма (қайтыс болу, мүгедектік және/немесе ауыр қаржылық қиындықтарды қоспағанда)?

Бұл сұрақ зейнетақы жүйесі зейнетке шыққанға дейін жүйеден жинақтардың қажетсіз кетуіне жол бере ме, немесе талаптар тек зейнетке шыққан кезде және оның барысында төленетін төлемді қарастырады ма, соны анықтайды.

Ажырасу

Ерлі-зайыптылар ажырасқан немесе бөлек тұрған кезде активтерін жалпы бөлгенде жинақталған зейнетақы активтері ескеріле ме?

Бұл сұрақ жинақталған зейнетақы активтерін қаржылық есепке алу ажырасқаннан немесе бөлек тұрғаннан кейін серіктестердің бірінің немесе екіншісінің де болашақ қаржылық қамтамасыз етілуіне үлкен әсер етуі мүмкін екенін мойындайды.

Тұрақтылық суб-индексі

қолданыстағы зейнетақы жүйесінің ұзақ мерзімді тұрақтылығын ескереді, өйткені бұл мәселе көптеген елдерде, әсіресе халықтың қартаюы, қартайған кездегі асырауындағы адамдардың үлесінің артуы, зейнетке шығатын мемлекеттік шығындар, айтарлықтай мемлекеттік қарыз және инфляцияның өсуі алаңдаушылық туғызады.

Ол тұрақтылыққа әсер ететін бірнеше көрсеткіштерді біріктіреді, мысалы: егде жастағы демографиялық жүктеме коэффициенті (қазіргі уақытта да, болашақта да), мемлекеттік зейнет жасы, кезең-кезеңімен зейнетке шығу мүмкіндігі және егде жастағы жұмысшылар арасындағы жұмыс күшіне қатысу деңгейі.

Тұрақтылықтың маңызды сипаттамасы аванстық қаржыландыру деңгейі болып табылады, бұл әсіресе жұмысшылар мен зейнеткерлердің арақатынасы төмендеген кезде маңызды.

Осылайша, бұл суб-индекс жарналар мөлшерлемесін, зейнетақы активтерінің деңгейін және зейнетақы жүйесімен қамтуды ескереді.

Сонымен қатар, нақты экономикалық өсу ұзақ мерзімді перспективада зейнетақының тұрақтылығына айтарлықтай әсер етеді, өйткені ол жұмыспен қамтуға, жинақ деңгейіне және инвестициялардың кірістілігіне әсер етеді.

Климаттың өзгеруі мен басқа да жаһандық әсерлердің болашақ инвестициялық кірістерге маңыздылығы мен әсерін ескере отырып, суб-индекс әрбір жүйеде қабылданған инвестициялық саясат немесе стратегиялар үшін экономикалық, әлеуметтік және басқару факторларының (ESG) маңыздылығында зерттейді.

Сонымен, көптеген жүйелердегі шешуші рөлді мемлекеттік зейнетақы қамтамасыз ететіндігін ескере отырып, мемлекеттік қарыз деңгейі мен

Тұтастық суб-индексі

әдетте жеке секторда қолданылатын жинақтау жоспарларына баса назар аударатын отырып, зейнетақы жүйесінің инфрақұрылымдық тұтастығын ескереді. Көптеген жүйелерде жеке зейнетақы қорлары зейнетақы табысын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқаратындықтан, қоғамның зейнетақы жеткізушілерінің болашақта зейнетақыны үздіксіз төлеу қабілетіне сенімді болуы өте маңызды.

Осылайша, бұл суб-индекс реттеу мен басқарудың рөлін, жүйеге қатысушыларды бірқатар тәуекелдерден қорғауды және байланыс деңгейін ескереді. Әр жағдайда зейнетақы жоспарларының үздік тәжірибелері емес, елдердің заңнамасының талаптары ескеріледі.

Сонымен қатар, MCGPI әр елдегі басқару туралы кеңірек түсінік алу үшін Дүниежүзілік банк жариялаған "әлем елдері бойынша басқару көрсеткіштерін" пайдаланады.

Қатысушылардың ұзақ мерзімді сенімінің маңызды факторы зейнетақы жоспарынан және ұсталатын шығындардан ақылға қисынды шектерде пайда алу болып табылады.

Әрбір жүйенің жалпы операциялық шығындарын салыстыру практикалық болмаса да, бұл суб-индекс жақсы түсінік бере алатын саланың құрылымы мен ауқымына қатысты кейбір жанама көрсеткіштерді қамтиды.

<p><u>Өтпелі кезең</u> Жүйеге қатысушылар жұмыстан босатылған кезде зейнетақы жинақтарын толық көлемде алуға құқылы ма? Жұмыстан босатылғаннан кейін қатысушының жинақтау құны нақты мәнде (инфляция деңгейіне индексстеу арқылы немесе инвестициялардан түскен кірістер есебінен) сақтала ма? Қатысушының құқықтары жұмыстан босатылғаннан кейін басқа зейнетақы жоспарына ауыстырылуы мүмкін бе? Бұл сұрақтар адам жұмыс орнын ауыстырған кездегі зейнетақы жинақтарының жағдайына бағытталған. Дәстүр бойынша, жеке жұмыс берушілер ұйымдастырған көптеген жеке зейнетақы жоспарлары жұмыстан босатылған қатысушыларды жазалаған, бұл өз кезегінде зейнетке шыққан кездегі зейнетақы деңгейіне әсер етті.</p> <p><u>Есептелудің жалғасуы</u> Мүгедектігі бойынша зейнетақы немесе бала күтімі бойынша ақылы демалыс алған жағдайда адамдар жасына байланысты зейнетақы жинауды жалғастыруы керек пе? Жүйе ата-анасы жалдамалы жұмыс істемеген кезде кішкентай балаларға күтім жасайтын ата-аналарға қосымша жарналар немесе жеңілдіктер беруді көздей ме? Бұл сұрақтар адамның зейнетақы табысының жеткіліктілігіне қызметкер, мысалы, бала күтімі бойынша демалысқа, денсаулығының нашарлығына, мүгедектікке немесе кішкентай балаларға күтім жасауға байланысты уақытша жұмыс істемеген кезде жәрдемақыны жалғастыру талаптарының болмауы әсер ететінін ескереді.</p> <p>Сонымен қатар, суб-индексті есептеу кезінде ресми зейнетақы бағдарламаларынан тыс жинақ, қарыз деңгейі мен тұрғын үйге меншік деңгейі, сондай-ақ инвестициялардан түскен таза табыс ескеріледі, өйткені бұл фактор ұзақ мерзімді келешекте лайықты зейнетақы табысы берілетінін анықтауда шешуші болып табылады.</p>	<p>мемлекеттік зейнетақы шығындары жүйенің ұзақ мерзімді тұрақтылығына және болашақ зейнетақы деңгейіне әсер ететін маңызды факторларды білдіреді.</p>	
---	--	--

СУБ-ИНДЕКС: ЛАЙЫҚТЫЛЫҚ

№	Лайықтылық критерийлері	Салмағы	Бағалау жүйесі			Жоғары балы бар елдер	Қазақстан
			ЖОҒАРЫ (көрсеткіш – балл)	ТӨМЕН (көрсеткіш - балл)	Орташа (факт - балл)		
А1	Ең төменгі базалық зейнетақы (орташа жалақыдан %)	17,5%	30% - 10	10% - 0	5,5	Дания (10), Исландия (10), Нидерланды (10) және басқалар	0,6
	Базалық (немесе таргеттелген) мемлекеттік зейнетақы уақыт өте келе ұлғаяды немесе түзетіледі (мысалы, баға немесе жалақы немесе басқа жолмен). Бұл ұлғайтулар немесе түзетулер тұрақты негізде жасалады ма? Олай болса, қаншалықты жиі?	2,50%	Тұрақты индексация - ОАЖ өсуі бойынша - 10 - ТБИ бойынша - 7,5	- Тұрақты емес қайта қарау- 5 - Қайта қаралған жоқ -0			
А2	Алмастыру коэффициенті	25,00%	70% - 100% - 10	20% - 0	7,3	Дания (10), Франция (10), Қытай (10), Колумбия және басқалар	7,1
А3	Халықтың жинақ деңгейі (Кірістер-Шығыстар)/Кірістер (%)	5,00%	20% - 10	-5% - 0	5,5	Сауд Арабиясы (9,5), Мексика (9,3)	4,5
	Халықтың берешегі (ЖІӨ %)	5,00%	0% - 10	130% - 0 балл			
А4	ЕДБ-дағы депозиттермен салыстырғанда ЕЗЖ үшін салықтық преференциялардың/жеңілдіктердің болуы	5,00%	иә - 10	жоқ - 0	8,5	10 балл: Канада, Чили, Нидерланды, Индия, Индонезия, Чили, Қытай және басқа	10,0
	Зейнетақы жоспарымен зейнетақы алдындағы кезеңде/зейнетақыдан кейінгі кезеңде алынған инвестициялық табыс үшін салықтық преференциялардың/жеңілдіктердің болуы						
А5	1. Зейнетақы жинақтарын пайдаланудың ең төменгі жасы белгіленді ме. 2. Олай болса, қандай?	10,00%	1. иә - 6,7 2. 60 және одан үлкен - 3,3	1. Жоқ -0 2. 55 және одан кіші - 0	6,2	10 балл: Исландия, Норвегия, Польша, Португалия, Уругвай және басқа	3,3
А6	Жинақталған зейнетақының бір бөлігін немесе барлығын өмір бойы аннуитет немесе тұрақты төлемдер ретінде алу қажет пе?	10,00%			5,5	Германия (10), Нидерланды (9), Сингапур (9)	4,0
	Егер жауап "Иә" болса, бір реттік төлемдер де бар ма? Сипаттаңыз.						
	Егер жауап "Жоқ" болса, тұрақты төлемдерді қамтамасыз етуді ынталандыратын қағида немесе ынталар бар ма? Сипаттаңыз.						
	Сіздің жүйеңізде бірыңғай аннуитет ретінде есептелген немесе жобаланған аннуитеттер немесе тұрақты төлемдер бар ма (яғни ерлер мен әйелдер үшін бірдей төлемдер)?						
Сіздің зейнеткерлеріңізге кері ипотека (немесе мүлкті босату схемалары) (мемлекеттік немесе жеке) қол жетімді ме?							
А7	Салымшы жұмыстан босатылған жағдайда өзінің ЭЖ құқығын сақтай ма? Зейнетақы жинақтарының ағымдағы құнының сақталуы қамтамасыз етіле ме (не инфляция бойынша индекстеу арқылы, не зейнетақы активтерін инвестициялау арқылы)?	5,00%	иә - 10	жоқ - 0	8,5	10 балл: Австралия, Чили, Дания, Франция, Гонконг және басқа	10,0
А8	Зейнетақы жинақтары ажырасу процесінде ортақ сатып алынған мүлктің құрамына ене ме?	3,00%	иә - 10	жоқ - 0	5,5	10 балл: Австралия, Чили, Қытай, Канада, Жапония	0,0
А9	Меншікті тұрғын үйі бар халықтың үлесі	5,00%	90% - 10	20% - 0	6,7	Қытай (10), Хорватия (10), Сингапур (9,9), Үндістан (9,5)	8,8
А10	«Өсетін активтер» инвестицияланған зейнетақы активтерінің үлесі	5,00%	(45 -100%) - 10	0% - 45% - 0 -10	8,1	10 балл: Австралия, Канада, Финляндия, Гонконг және басқа	0,3
А11	Қызметкердің еңбекке жарамсыздық кезеңінде (декреттік демалыс, бала күтімі, мүгедектік) зейнетақы жарналарын төлеу талабы бар ма?	2,00%	иә - 10	жоқ - 0	4,4	10 балл: Италия, Норвегия, Испания, БАӘ, Уругвай және басқа	7,5

СУБ-ИНДЕКС: ТҰРАҚТЫЛЫҚ

№	Тұрақтылық критерийлері	Салмағы	Бағалау жүйесі			Жоғары балы бар елдер	Қазақстан
			ЖОҒАРЫ(көрсеткіш – балл)	ТӨМЕН (көрсеткіш - балл)	ОРТАША (факт - балл)		
S1	Халықты жинақтаушы зейнетақы жүйесімен қамту (жұмыс күшінің %)	20%	80% - 10	15% - 0	6,1	10 балл: Чили, Дания, Финляндия, Швеция	9,7
S2	Зейнетақы активтері (ЖІӨ %)	15%	175% - 10	0% - 0	4,4	10 балл: Дания, Канада, Исландия, Нидерланды	1,6
S3	1. Зейнет жасынан ӨКҰ	5%	<=18 жас -10	>=28 жыл - 0	5,4	Ботсвана (10); Филиппины (9,3)	10
	2. 2053 жылы зейнет жасынан болжамды ӨКҰ	5%	<=18 жас -10	>=28 жыл - 0			
	3. 2053 жылға демографиялық жүктеме коэффициентінің болжамы	5%	<=20% -10	>=70% -0			
	4. Туу коэффициенті (2021-2025)	5%	>=2.5 -10	<=1.0 - 0			
S4	Міндетті зейнетақы жарналары мөлшерлемесінің деңгейі, %	10%	12% - 10	0% - 0	4,7	10 балл: Дания, Нидерланды, Израиль, Исландия	8,3
S5	1. 55-64 жастағы адамдар арасында жұмыспен қамтылғандар, (%)	8%	80% - 10	40% - 0	6,0	Жаңа Зеландия (9,6), Перу (9,5)	5,1
	2. 65+ жастағы адамдар арасында жұмыспен қамтылғандар (%)	2%	30% -10	0% -0			
S6	1. Мемлекеттік борыш (ЖІӨ %)	5%	0% - 10	150% - 0	6,1	10 балл: Сингапур	9,2
	2. Зейнетақыға мемлекеттік шығыстар: 1. ЖІӨ-ден % ретінде 2. 2050 жылы ЖІӨ-ден % ретінде болжам	5%	<=2% -10	>=16% -0			
S7	1. Салымшылар еңбек қызметін жалғастырған жағдайда зейнет жасқа толғаннан кейін ЗЖ алуды бастай ала ма?	4%	иә - 10	жоқ - 0	5,7	10 балл: Израиль, Малайзия, Нидерланды, Сингапур, Тайвань	8
	2. Иә болса, олар зейнетақы жарналарын аударуды жалғастыра ала ма?	1%	иә - 10	жоқ - 0			
S8	ЖІӨ нақты өсуі, % (өткен 4 жыл және болжамды 3 жыл үшін, 7 жылдық орташа мән)	8%	5% - 10	(-1%) - 0	5,2	10 балл: Ирландия	6,9
S9	Инвестициялық саясатты немесе стратегияларды әзірлеу кезінде уәкілетті органдардан/активтерді басқарушыларды реттегіштерден/фидуциарлы жауаптылардан экологиялық, әлеуметтік және басқарушылық аспектілерді (ESG) ескеру талап етіле ме?	2%	иә - 10	жоқ - 0	4,5	10 балл: Бельгия, Франция, Гонконг	5,0
	Егер бұл міндетті талап болмаса, ол тиісті зейнетақы реттеушісімен ынталандырыла ма? Солай болса, өтініш, түсіндіріңіз.						

СУБ-ИНДЕКС: ТҰТАСТЫҚ

№	Сұрақ	Жауап		Балы жоғары елдер	Орташа балл	Сұрақ салмағы, %	Қазақстан
		Иә	Жоқ				
РЕТТЕУ ЖӘНЕ ҚАДАҒАЛАУ							
R1	Зейнетақы жоспарларына жұмыс істеу үшін реттеуші органдардың рұқсаты қажет пе?	10	0	10 балл: Финляндия, Дания, Австралия, Канада, Сингапур	9,0	2,5	10
	Зейнетақы қоры жеке (жұмыс берушіден) заңды тұлға болып табыла ма?	10	0			5	
						7,5	
R2	Жеке зейнетақы қорының қадағалау органы үшін жыл сайынғы есептілікті ұсыну талабы бар ма?	10	0	10 балл: Дания, Гонконг, Чили	8,2	4	9,2
	Реттеуші ЗЖ туралы ақпаратты тұрақты негізде аша ала ма?	10	0			2	
	Қадағалау органы өз функцияларын қаншалықты белсенді орындайды?	шкала 2-ден 10-ға дейін				4	
						10	
R3	ЗА басқарушыларына арналған:			10 балл: Чили, Финляндия, Сингапур, Сауд Арабиясы, Перу	7,3		9,7
	Инвестициялық саясаттың болуына қарай талап бар ма?	10	0			2,5	
	Тәуекелдерді басқару саясатының болуына талап бар ма?	10	0			2,5	
	Мүдделер қақтығысын басқару бойынша саясаттың болуына қарай талап бар ма?	10	0			2,5	
	Директорлар кеңесінің тәуелсіз мүшелерінің болуына қарай талап бар ма?	10	0			2,5	
	Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың болуына қарай талап бар ма?	10	0			2,5	
Сенім білдірген адамның, басқарушы тұлғалардың және қызметкерлердің жеке тәрбие кодексі (немесе оның баламасы) болуына қарай талап бар ма?	10	0	2,5				
						15	
R4	Реттеуші ЗА басқарушыларының басшылық лауазымдарына қойылатын біліктілік және өзге де талаптарды белгіледі ме?	10	0	10 балл: Бельгия, Дания, Жаңа Зеландия	8,0	2,5	10
						2,5	
R5	Үкіметтің жеке секторды дамыту жөніндегі саясатты әзірлеу және іске асыру қабілеті? Экономикалық және әлеуметтік байланыстарды қамтамасыз ететін институттардың маңыздылық дәрежесі? Сөз бостандығы дәрежесі. Саяси тұрақсыздық ықтималдығы?	10	0	Жаңа Зеландия (8,8), Норвегия (8,9), Швейцария (8,8)	5,0	15	0,7
						15	

№	сұрақ	Жауап		Балы жоғары елдер	Орташа балл	Сұрақ салмағы, %	Қазақстан
		Иә	Жоқ				
ҚОРҒАУ ЖӘНЕ КОММУНИКАЦИЯЛАР							
ДВ ТИПІ БОЙЫНША ЗЕЙНЕТАҚЫ ЖОСПАРЛАРЫ ҮШІН							
P1	Меншікті капиталға қойылатын минималды талаптар бар ма?	10 (егер актуарлық жүргізілсе)	0	10 балл: Австралия, Финляндия, Дания, Чили	6,4	5	10,0
	Қандай кезеңішінде дефицит жабылады? Қор жинауға негізгі критерийлерді сипаттаңыз	10	0				
ДС ТИПІ БОЙЫНША ЗЕЙНЕТАҚЫ ЖОСПАРЛАРЫ ҮШІН							
P2	Басқарушы шығарған қаржы құралдарына ЗА инвестициялауға лимиттер белгіленді ме (ЗА пайызымен)?	10	0	10 балл: Австралия, Дания, Чили	7,5	5	10,0
P3	Тиімсіз басқару мен алаяқтықтан қорғау/өтемақы қарастырылған ба?	10	0	10 балл: Финляндия, Гонконг	5,8	2,5	10,0
	Жұмыс берушінің төлем қабілетсіздігі (немесе банкроттығы) жағдайында басқа кредиторлардың төлемдері алдында жұмыс берушінің төленбеген жарналары бойынша басымдық бар ма?	10	0				
	Жұмыс берушінің төлем қабілетсіздігі (немесе банкроттығы) жағдайында қатысушылардың жинақталған зейнетақы жинақтары кредиторлардың талаптарынан қорғалған ба?	10	0				
P4	Салымшыларға шарт жасасқанға дейін зейнетақы қоры туралы ақпаратпен танысу талабы бар ма?	10	0	10 балл: Дания, Финляндия, Австралия	9,3	5	10,0
P5	Салымшыларға зейнетақы қорының жылдық есебіне қолжетімділікті беру талабы бар ма, мысалы, веб-сайтқа?	10	0	10 балл: Бразилия, Ирландия, Малайзия	7,3	2,5	8,5
	Жылдық есеп барлығына қолжетімді болуы керек пе? «Жылдық есепте немесе басқа жария құжатта: я. Активтерді негізгі активтер класы бойынша бөлуді көрсету қажет пе? ii. Негізгі инвестицияларды көрсету қажет пе? iii. Барлық инвестицияларды көрсету қажет пе?»	10	0				
	Қатысушылардың, мысалы, веб-сайтта өз жоспарының инвестициялық стратегиясы туралы ақпаратқа рұқсаты болуы керек пе?					2,5	
	Зейнетақы жоспарлары қатысушыларға жоспардың инвестициялық тиімділігі туралы ақпарат беруге міндетті ме?					2,5	
P6	Жоспарға қатысушылар жоспар бойынша жинақталған зейнетақы туралы жыл сайынғы үзінді көшірмені алуға міндетті ме?	10	0	10 балл: Австрия, Чили, Германия	6,8	4	7,3
	Қатысушыларға осы жыл сайынғы үзінді көшірмеде қатысушыға төленетін зейнетақы төлемінің қандай да бір болжамын көрсету қажет пе?	10	0				
	Жылдық үзінді көшірмеде олардың жеке шотынан есептен шығарылатын кез келген шығыстар немесе алымдар бойынша мәліметтер беріле ме?	10	0				
P7	Салымшылар келіспеген немесе шағымданған жағдайда жүгіне алатын тәуелсіз (cot) орган бар ма?	10	0	10 балл: Австралия, Дания, Финляндия	7,6	2,5	5
C1	Сіздің еліңізде жиынтық зейнетақы активтерінің қанша пайызы зейнетақы жоспарларының түрлі типтерінде сақталады?	1 – бөлшектелген немесе сақтандыру келісімшарты 10 – орталықтандырылған қор		10 балл: Сингапур, Малайзия	7,6	5	10,0
	Сіздің еліңіздегі жиынтық зейнетақы активтерінің шамамен қанша пайызы 15 ірі зейнетақы қорларына/провайдерлеріне тиесілі?	1 – кемінде ЗА-дан 10% 10 – 75%					
						10	